

WYZNACZENIE OBSZARÓW LEŚNYCH PRZYDATNYCH DO CELÓW WYPOCZYNKOWYCH W NAJBLIŻSZYM SĄSIEDZTWIE RZESZOWA

Tomasz Dudek

Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie

Streszczenie. Praca stanowi kontynuację podjętego problemu zapotrzebowania na miejsca wypoczynkowe i rekreacyjne dla coraz liczniejszych mieszkańców Rzeszowa. W wyniku realizacji kolejnych etapów badań (waloryzacja rekreacyjna lasów, inwentaryzacja sieci komunikacyjnej, wywiad terenowy) wytypowano w najbliższym sąsiedztwie Rzeszowa trzy wydzielone drzewostanowe o najwyższej przydatności do użytkowania rekreacyjnego.

Słowa kluczowe: rekreacja, lasy, użytkowanie lasów, okolice Rzeszowa

WSTĘP

W rozwijających się miastach, w których rośnie liczba mieszkańców wzrasta zapotrzebowanie na miejsca wypoczynku i rekreacji. Potrzeby wypoczynkowe ludności realizują się najpełniej w środowisku odmiennym od codziennego [Krzymowska-Kostrowicka 1997], dla mieszkańców aglomeracji miejskich – jest to środowisko naturalne [Bell i in. 2004], leśne [Ważyński 1997]. Taki stan powoduje, że miejskie tereny zielone, w tym lasy, nie są w stanie zaspokoić potrzeb mieszkańców i istnieje konieczność odpowiedniego zagospodarowania lasów podmiejskich. Problem ten dostrzega wiele państw Zachodniej Europy (Belgia, Dania, Irlandia, Holandia, Wielka Brytania), traktując zalesianie otoczeń aglomeracji miejskich jako priorytet przyjętych programów zalesieniowych [Konijnendijk za Kaliszewski 2006]. Jednocześnie należy sobie zdawać sprawę z zagrożeń, które niesie dla środowiska leśnego nadmierne i nieprzemyślane użytkowanie rekreacyjne. Z danych (*Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe*) wynika, że zagrożenie spowodowane użytkowaniem turystycznym i rekreacyjnym stanowi trzeci najważniejszy czynnik zagrażający trwałości lasów, zaraz po chorobach powo-

dujących ich zamieranie, gradacjach szkodników owadzi i masowo występujących grzybach chorobotwórczych [MCPFE Report za Paschalis 2009]. W celu przeciwdziałania dewastacji lasów przez źle pokierowany ruch turystyczny należy ocenić siedliska i wyznaczyć miejsca o większej naturalnej odporności na szkody powodowane przez rekreantów. Zagospodarowanie rekreacyjne wyznaczonych miejsc oprócz zwiększonej wartości rekreacyjnej zabezpiecza środowisko przed dodatkowymi uszkodzeniami.

O przydatności obszarów do celów turystycznych decydują w szczególności walory krajobrazowe [Kryszak i Kryszak 2010, Meyer 2008], dlatego przeprowadzono wstępne badania, które miały na celu wytypowanie miejsc o najwyższych walorach krajobrazowych położonych w najbliższym sąsiedztwie Rzeszowa. Stwierdzono, że w odległości do 10 km od śródmieścia Rzeszowa ponad 39% obszarów cechuje się wysokimi walorami krajobrazowymi [Dudek 2012].

Celem pracy jest wyznaczenie terenów leśnych przydatnych do celów wypoczynkowych dla coraz liczniejszych mieszkańców Rzeszowa.

MATERIAŁ I METODY

Przyjęty cel osiągnięto w wyniku realizacji kolejnych etapów badań:

1. Wskazano obszary o najwyższych walorach krajobrazowych w najbliższym sąsiedztwie Rzeszowa [Dudek 2012].
2. Oceniono przydatność drzewostanów dla potrzeb rekreacji.
3. Przeprowadzono inwentaryzację sieci komunikacyjnej oraz określono położenie drzewostanu w obrębie kompleksu leśnego.
4. Przeprowadzono wywiad terenowy.

OCENA PRZYDATNOŚCI DRZEWOSTANÓW NA POTRZEBY REKREACJI

Kontynuując podjęty problem zapotrzebowania na miejsca wypoczynkowe i rekreacyjne dla mieszkańców Rzeszowa, autor dokonał waloryzacji rekreacyjnej lasów leżących w wyznaczonych polach o najwyższej klasie estetyczności krajobrazu. Waloryzację przeprowadzono metodą opracowaną przez Instytut Badawczy Leśnictwa [Łonkiewicz i Głuch za Kikulski 2006]. W metodzie tej jednostką waloryzacyjną jest oddział, który ocenia się według wydzielenia o największej powierzchni. W pracy oceniono wszystkie wydzielenia drzewostanowe, których powierzchnia była większa niż 0,50 ha, aby zwiększyć dokładność metody IBL.

Głównymi kryteriami oceny terenów leśnych w przyjętej metodzie są siedliskowy typ lasu i klasa wieku drzewostanu (tab. 1). Dodatkowo stosuje się kryteria uzupełniające (tab. 2), które w określonych okolicznościach mogą prowadzić do podwyższenia lub obniżenia stopnia przydatności drzewostanów do rekreacji. W pracy podnoszono stopień, gdy co najmniej dwa kryteria uzupełniające otrzymały plus, a obniżano, gdy co najmniej dwa otrzymały minus.

Tabela 1. Waloryzacja rekreacyjna terenów leśnych – kryteria główne [Łonkiewicz i Głuch za Kikulski 2006]

Table 1. Main criteria of assessment of forest area recreational values

Klasa wieku drzewostanu Class age of forest	Grupy siedliskowych typów lasu – Groups of forest habitation				
	borowe świeże fresh coniferous forest	lasowe świeże fresh broadleaved forest	borowe suche dry coniferous forest	wilgotne moist	bagienne boggy
≥ VI	4	4	3	1	0
V	4	3	2	1	0
IV	3	2	1	1	0
III	2	1	1	0	0
II	1	1	0	0	0
I	0	0	0	0	0

Tabela 2. Waloryzacja rekreacyjna terenów leśnych – kryteria uzupełniające [Łonkiewicz i Głuch za Kikulski 2006]

Table 2. Supplementary criteria of assessment of forest area recreational values

Nazwa Name	Podstawa do zawyżenie stopnia „+” Reason for increase plus degree	Podstawa do zniżenia stopnia „-” Reason for decrease minus degree
Skład rodzajowy drzewostanu Species composition of forst stand	sosna + liściaste pine and Leafy trees	świerk, świerk + jodła spruce, spruce and fir
Zwarcie drzewostanu Distribution of trees	luźne scattered	pełne full
Występowanie podrostów i podszytów Occurrence of undergrowth layer	umiarkowane moderation	bardzo liczne very numerously
Pokrywa gleby Soil cover	mszysto-czernicowa, czernicowa moss-bilberries soil, bilberries soil	ściółkowo-chrobotkowa, mszysto-chrobotkowa forest bed-greygreen reindeer lichen soil, moss-greygreen reindeer lichen soil

W zastosowanej metodzie wyróżniono 5 stopni przydatności drzewostanów do rekreacji:

- 4 – drzewostany o bardzo dużej przydatności,
- 3 – drzewostany o dużej przydatności,
- 2 – drzewostany o średniej przydatności,
- 1 – drzewostany o małej przydatności,
- 0 – drzewostany nieprzydatne.

INWENTARYZACJA SIECI KOMUNIKACYJNEJ ORAZ OKREŚLENIE POŁOŻENIA DRZEWOSTANU W OBREBIE KOMPLEKSU LEŚNEGO

Inwentaryzację sieci komunikacyjnej oraz określenie położenia drzewostanów o bardzo dużej lub dużej przydatności do rekreacji przeprowadzono w oparciu o materiały kartograficzne [Mapa przeglądowa... 2004; Mapa gospodarczo-przeglądowa... 2004]. Oceniając sieć komunikacyjną, brano pod uwagę: możliwość dojazdu z Rzeszowa, gęstość sieci i rozmieszczenie dróg, obecność i przebieg szlaków turystycznych, ścieżek rowerowych, konnych i itp.

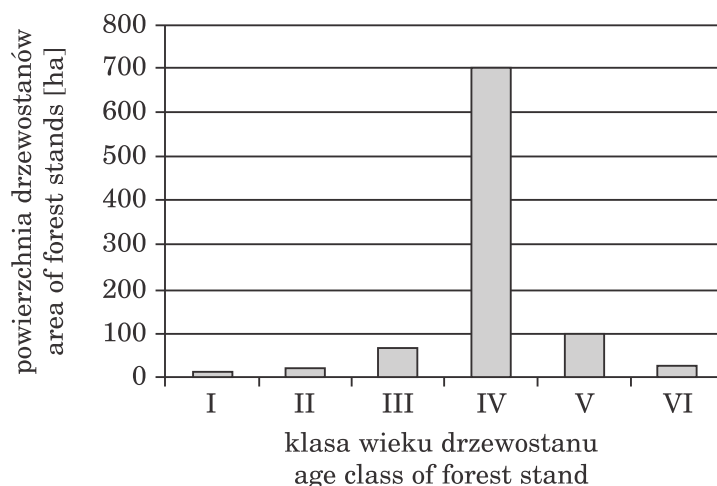
WYWIAD TERENOWY

Na koniec zweryfikowano otrzymane wyniki, przeprowadzając rekonesans w terenie, podczas którego określano: zgodność drzewostanu z jego opisem taksacyjnym, rodzaj nawierzchni, stan istniejących i obecność potencjalnych miejsc parkingowych, obecność punktów widokowych, naturalnych przerzedzeń (luk, polan) możliwych do zagospodarowania rekreacyjnego, możliwość dojazdu z Rzeszowa transportem publicznym.

WYNIKI

Kryteriami głównymi oceny były siedliskowy typ lasu oraz klasa wieku drzewostanu. Na badanym terenie odnotowano tylko jeden siedliskowy typ lasu – las wyżynny wariant typowy (Lwyż). Pod względem przydatności na potrzeby rekreacji Lwyż ustępuje jedynie borowym siedliskom świeżym. Wśród siedlisk wyżynnych jest to siedlisko najczęściej spotykane, a zarazem o największych możliwościach lasotwórczych. Gatunkami głównymi tworzącymi drzewostany na siedlisku Lwyż w VIII Karpackiej krainie przyrodniczo-leśnej są: buk pospolity (*Fagus sylvatica*), dąb bezszypułkowy (*Quercus petraea*), dąb szypułkowy (*Quercus robur*) oraz jodła pospolita (*Abies alba*). Domieszkowo występują: modrzew europejski (*Larix decidua*), świerk pospolity (*Picea abies*), klon zwyczajny (*Acer platanoides*), klon jawor (*Acer pseudoplatanus*), lipa (*Tilia sp.*), wiaź (*Ulmus sp.*) [Sikorska 2002].

Drzewostany reprezentowały klasy wieku (liczone co 20 lat) od I do VI, przy czym najliczniej klasę IV (61–80 lat). Rozkład badanych drzewostanów w klasach wieku przedstawiono na rysunku 1. Rozkład ten znacznie odbiega od rozkładu normalnego, jednak należy pamiętać, że badaniami objęto niewielką powierzchnię drzewostanów wybranych ze względu na położenie na obszarach o najwyższej klasie estetyczności krajobrazu i w odległości do 10 km od śródmieścia Rzeszowa [Dudek 2012]. Znaczna przewaga w badanej grupie drzewostanów starszych klas wieku (drzewostany powyżej 61 lat stanowiły aż 90% powierzchni) wpływa korzystnie zarówno na walory krajobrazowe, jak również na ich przydatność na potrzeby rekreacji.

Rys. 1. Rozkład badanych drzewostanów w klasach wieku

Fig. 1. Classification of forest stands in classes of age

Wyniki waloryzacji rekreacyjnej terenów leśnych położonych w najbliższym sąsiedztwie Rzeszowa umieszczono w tabeli 3. Oceniono łącznie 139 wydzieleń drzewostanowych leżących we wcześniej wyznaczonych kwadratach o najwyższej wizualnej atrakcyjności krajobrazu. Oceniane lasy stanowią własność skarbu państwa i zarządzane są przez Nadleśnictwo Strzyżów. Sumaryczna ich powierzchnia wynosi 922,90 ha, z czego 39% stanowią drzewostany o dużej lub bardzo dużej przydatności do rekreacji, zaś mało przydatne bądź nieprzydatne – mniej niż 10%.

Tabela 3. Powierzchnia lasów okolic Rzeszowa według stopni przydatności drzewostanów do rekreacji
Table 3. Area of forests of Rzeszów surroundings by degrees of recreational suitability

Stopień przydatności drzewostanów do rekreacji Degree of recreational suitability	Liczba wydzieleń drzewostanowych Number of forest stands	Powierzchnia drzewostanów Area of forest stands [ha]	Udział wg powierzchni Percentage by area [%]
4	10	97,14	10,53
3	24	259,18	28,08
2	62	477,83	51,77
1	35	69,95	7,58
0	8	18,80	2,04

Na podstawie analizy materiałów kartograficznych spośród drzewostanów zaliczonych do 3 i 4 stopnia przydatności wytypowano te położone bezpośrednio przy drodze publicznej. W ten sposób otrzymano osiem wydzieleń o powierzchniach od 8,34 do 24,34 ha, w których przeprowadzono wywiad terenowy (tab. 4).

W trakcie wywiadu terenowego odrzucono trzy wydzielienia drzewostanowe (59 c, 72 b, 42 a) ze względu na złą jakość nawierzchni drogowej (gruntowa nieutwardzona), co wyklucza możliwości dojazdu samochodem osobowym. Wydzielenie 60 a wykluczono ze względu na brak możliwości dojazdu środkami masowego transportu, zaś 72 b – z powodu

Tabela 4. Wyniki wywiadu terenowego wspomagającego ocenę przydatności drzewostanów do rekreacji
 Table 4. Results of local interviews supporting the evaluation of the usefulness of forest stands for recreation

Wydzielenie drzewostanowe Forest stand	Powierzchnia Area [ha]	Zgodność dst. z opisem taksacyjnym Forest stand accordance to taxation description	Nawierzchnia/ dostępność Road surface/ accessible	Parking Car park	Punkty widokowe Viewpoints	Polany Forest clearing	Szlak turystyczny Tourist route	Dojazd transportem publicznym Public transport access
59 c	15,77	–	niedostępny not accessible	–	–	–	–	–
*56 g	8,34	zgodny compatible	asfaltowa asphalt road	obecny available	brak lack	0,40 ha	ścieżka rowerowa bicycle lane	tak – MPK yes – bus
60 a	24,34	zgodny compatible	asfaltowa asphalt road	możliwy possible	brak lack	brak lack	brak lack	brak lack
77 b	13,65	–	niedostępny unavailable	–	–	–	–	–
42 a	22,52	–	niedostępny unavailable	–	–	–	–	–
45 a	21,96	zgodny compatible	asfaltowa asphalt road	obecny available	brak lack	0,56 ha	ścieżka rowerowa bicycle lane	tak – MPK yes – bus
70 a	19,61	zgodny compatible	asfaltowa asphalt road	obecny available	brak lack	0,20 ha	ścieżka rowerowa bicycle lane	tak – MPK yes – bus
72 b	18,87	zgodny compatible	asfaltowa asphalt road	możliwy available	brak lack	brak lack	ścieżka rowerowa bicycle lane	tak – MPK yes – bus

* obszary leśne przewidziane do rekreacyjnego zagospodarowania i udostępnienia mieszkańcom Rzeszowa

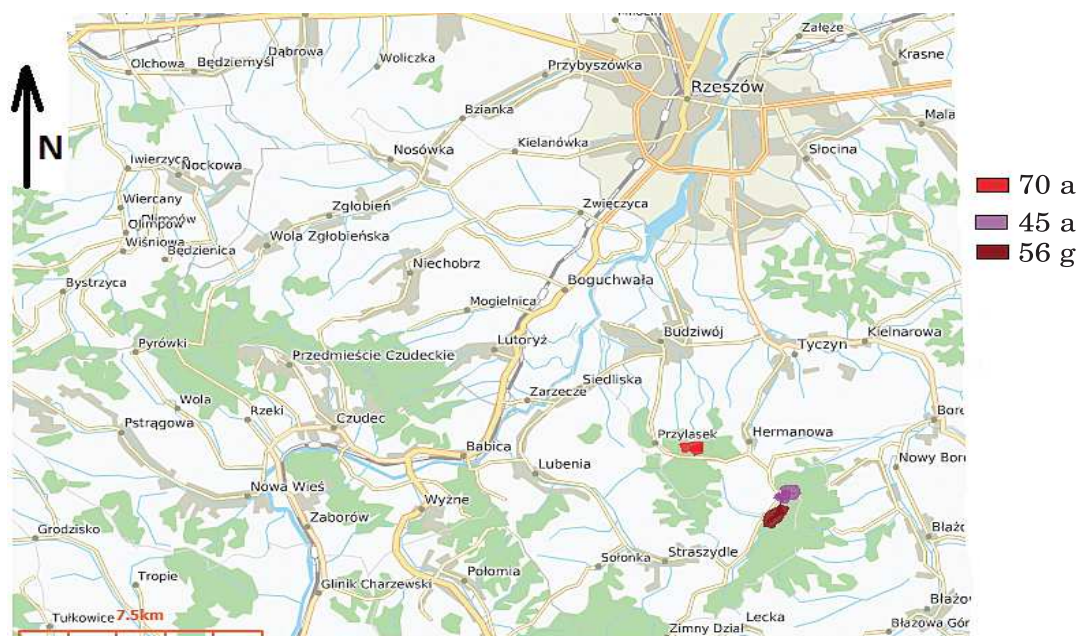
* there have been highlighted forest areas predicted for recreational developing and making available for residents of Rzeszów

nieobecności naturalnych przerzedzeń drzewostanu możliwych do rekreacyjnego zagospodarowania oraz miejsc parkingowych. Tworzenie nowych miejsc parkingowych wiąże się z wyższymi kosztami udostępnienia drzewostanów oraz koniecznością wycinki drzew.

PODSUMOWANIE

W wyniku realizacji kolejnych etapów – opisanych w rozdziale materiał i metody – wytypowano trzy wydzielania drzewostanowe o najwyższej przydatności do użytkowania rekreacyjnego (rys. 2).

Rys. 2. Położenie wydzieleń drzewostanowych wyznaczonych do rekreacyjnego zagospodarowania
Fig. 2. Location of forest stands designated for recreational developing

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Lasy Państwowe* [2012]

Source: own study based on *Lasy Państwowe* [2012]

Do wybranych lasów można dojechać z Rzeszowa zarówno środkami masowego transportu (przystanki MPK w odległości poniżej 0,5 km), jak również samochodami osobowymi lub rowerami (odległość od miasta < 10 km). W wytypowanych miejscach są parkingi dla kilku samochodów. Ponosząc niewielkie nakłady finansowe i bez potrzeby wycinki drzew, można je powiększyć. W wybranych wydzieleniach drzewostanowych lub w ich bezpośrednim sąsiedztwie znajdują się polany (łąki, nieużytki) należące do Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasów Państwowych (PGL LP). Dodatkowo przez wyznaczone tereny leśne przebiegają ścieżki rowerowe: Tyczyn – Błażowa (wydzielenie 56 g), Tyczyn – Nowy Borek (45 a), Tyczyn – Budziwój (70 a).

Struktura własności wybranych obiektów oraz polityka PGL LP, w której od kilku lat coraz większy nacisk kładzie się na użytkowanie pozaprodukcyjnych funkcji lasów (w tym użytkowanie rekreacyjne), stwarzają możliwości rekreacyjnego zagospodarowania i udostępnienia wytypowanych terenów leśnych dla coraz liczniejszych mieszkańców Rzeszowa.

PIŚMIENNICTWO

- Bell P.A., Greene T. C., Fisher J.D., Baum A., 2004. Psychologia środowiskowa. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Dudek T., 2012. Ocena walorów krajobrazowych okolic Rzeszowa. *Acta Sci. Pol., Administratio Locorum* 11(1), 65–71.
- Kaliszewski A., 2006. Lasy miejskie – przegląd wybranych zagadnień na podstawie literatury. *Leśne Prace Badawcze* 1, 103–118.
- Kikulski J., 2006. Przydatność wybranych obszarów leśnych Bolimowskiego Parku Krajobrazowego do turystyki i rekreacji. *Sylwan* 6, 40–49.
- Kryszak A., Kryszak J., 2010. Walory przyrodniczo-krajobrazowe i kulturowe doliny rzeki Główna. *Acta Sci. Pol., Administratio Locorum* 9(3), 63–69.
- Krzymowska-Kostrowicka A., 1997. Geoekologia turystyki i wypoczynku. PWN, Warszawa.
- Lasy Państwowe, <http://www.lasy.gov.pl/mapa>, dostęp: 21.04.2012 r.
- Mapa przeglądowa walorów przyrody Nadleśnictwa Strzyżów, obręb Strzyżów, skala 1 : 50 000. Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej, Przemyśl 2004.
- Mapa gospodarczo-przeglądowa drzewostanów Leśnictwa Hermanowa, skala 1:10000. Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej, Przemyśl 2004.
- Meyer B., 2008. Krajobraz jako element atrakcyjności turystycznej obszaru. *Studia krajobrazowe jako podstawa właściwego gospodarowania przestrzenią. Praca zbiorowa pod red. A. Zaręby, D. Chylińskiej.* Wyd. Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, 119–126.
- Paschalis-Jakubowicz P., 2009. Leśnictwo a leśna turystyka i rekreacja. *Studia i Materiały Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej* 4(23), 29–35.
- Sikorska E., 2002. Siedliska leśne. Cz. II. Siedliska obszarów wyżynnych i górskich. Wyd. Akademii Rolniczej, Kraków.
- Ważyński B., 1997. Urządzanie i zagospodarowanie lasu dla potrzeb turystyki i rekreacji. Wyd. Akademii Rolniczej, Poznań.

DESIGNATING FOREST AREAS USEFUL FOR LEISURE PURPOSES SURROUNDING AREAS OF RZESZÓW

Abstract. The study is a continuation of the undertaken problem of the demand for leisure and recreational places for constantly growing number of residents of Rzeszów. In result of realization of consecutive research stages (forest area recreational values, stocktaking of the transport system, local interviews) There were selected 3 forest stands in surrounding areas of Rzeszów, with the highest usefulness for the recreational use.

Key words: recreation, forest, forest utilization, Rzeszów surroundings

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 19.06.2013